

REGÉLYES MÁRTON. főtörm.
BAJTÁRSAMNÁK

MAGYAR NEMZETI BANK
CSENDEÁRKÜLÖNITMÉNYE.

Szavattal.

- Bennehang

1944 december 9-én reggel futár útján küldött parancsot kaptam a Tábori Rendészet Főnökétől. A parancs szerint a Tábori Csendőr Törzsszakasz azonnal vonuljon be a közeli Veszprémben lévő Magyar Nemzeti Bank Igazgatóságához. A pengő fedezetét képező szinarany és a többi fontos értékkel Németországba lesznek vasuton szállítva. Ehhez a Törzsszakasz legénysége fogja adni az őrszemélyzetet.

Megelőző alapján aznap délután bevonultunk a Bank veszprémi fiókjához. Jelentkeztem Jankovits László vezérigazgató urnál. A Bank ottani fiókja a püspöki várhegy alatti Jókay Mór utcában épült. Ennek háta megettí szikla-hegybe volt beépítva a Bank ultramodern kőemeletes Bunkerja. Még aznap este jelentkeztem Tóth alez. urnál a veszprémi csendőr-osztály parancsnokánál. Ő a már berakás alatti bankos szállítmány 30 területi csendőrből álló legénységét, valamint a Bank állandó őrségét képező 5 fő államrendőrt beosztotta a különítmény állományába.

1944 december 9-én az oroszok már Siófokon voltak - légvonalban kb. 28 km.-re Veszprémtől. Megérkezésünk alkalmával a Bank értékeinek, tisztviselőinek valamint csatlótagjaiknak bewagonírozása már erőteljett ütemben folyt. Másnap reggel a kb. 50 wagonból álló szállítmány utba is indult a Sopron közelében lévő Fertőboz-i hadikitérő pályaudvarra. Annak kíséretét a 30 fő területi legénység alkotta a raggidós tñts. parancsnoksága alatt.

A szállítmányra felrakott bankos tulajdont képező, valamint nemzeti jellegű értékek a következők voltak: 365 mázsa szinarany, mint a Pengő aranyfedekete./: 25 kg-os tégléyekbe öntve kb. 3/4 téglá nagyságában./ - a három Corvina.- a két méter hosszú szín-platina magyar méter Prototípus - A M.Kir.Posta tulajdonát képező millió értékű bélyeg gyűjtemény.- A külföldi valuták és a teljes magyar papírpénz készlet több wagont foglaltak le.

A vezérigazgató kívánságára a táb.cső.legénység - kikkel megelőzően a keleti hadműveleti területen több, mint egy esztendő táb.cső.szolgálatot teljesítettem - a veszprémi Bunker őrszésére visszamaradt. Már itt megtudtam, hogy időközben a fertőbozi állomáson a Bank szerelvényéhez hozzácsatolták a magyar állam tulajdonát képező ezüst készletet. A kb. megelőzően említett arany tégléyek nagyságára kiűntött ezüst hasábok - szén módjára nyitott wagonokban voltak tárolva. Súly mennyiségüket nem tudtam megállapítani. A fertőbozi állomásról való későbbi elindulásunkat megelőző napok egyikén Németországba lettek kiszállítva. A magyar állami ezüst-kincs további sorsáról nincs tudomásom.

A Törzsszakasz dec. 26-án éjszaka a Bank személy és teher-gépkocsijain valamint a Bank Igazgatóságával együtt áttelepült a soproni hadapród iskolába a Iőverek aljába. Itt tartózkodtunk 1945 január 23-ig. Ugyanis a Bank teljes szállítmánya addig vesztelt az állomáson a Német-Birodalommal kötendő és a Bank értékeire vonatkozó állásközi szerződés megkötésére várva. Ennek megtörténte után a szerelvény kb. 400 fő lélek-számmal Ágfalvánál éjjélkor elhagyta Hazánk területét. Január 25-én érkezünk a Karintia és Felső-Ausztria határán lévő SPITAL AM PHYRN állomásra.

Már a beérkezés reggelén megkezdődött, a szolgálaton kívüli csendőrök hathatós segítségével is, a Bank kiköltöztetése. Elsőnek az aranyt szállítottuk ki a közelben lévő és II. József által a Benács rendtől elkonsziskált hatalmas kolostor kriptájába. Ugyanis a konfiskáció óta nem temettek az impozáns kéttornyos templom kriptájába. Az U alakú kolostor pedig az Erdőigazgatóság és az erdészeti személyzet elhelyezését szolgálta. Azon kívül ott volt elhelyezve a községi elemi iskola is. Egy különálló szárnyában pedig a helyi plébánia. A Bank irodái és értékei a főépületbe kerültek. A családok magánházaiknál és Gasthausokban helyezkedtek el meglehetősen kényelemmel. Két vendéglő nagytermében és konyháiban történt az étkeztetés. Mindenki közös konyhán étkezett. Az őrlegénység elhelyezéséről és ellátásáról a Bank gondolkodott. A szállítvány jól el volt látva élelmiszerekkel. 1945 Csendőrnapiját ünnepélyes keretek között ünnepeltük meg. A szolgálatot leszámítva az 55 fős őrlegénység reggeli misén vett részt. Majd felsorakozott a kolostor boltíves főbejárata alatt. Szemben velük a Bank nagyobb számú tiszt tisztviselői állottak egyenruhában. Rövid ünnepség és ünnepi beszéd után a Bank igazgatósága díszben látta vendégül a különítményt az Igazgatóság ottlévő tagjainak jelenlétében.

A kirakodás után a Bank tisztviselői kora megkezdte irodai munkáját. A különítmény pedig az őrszolgálat mellett a napirend szerinti foglalkozást, melyeket csak a napjában és gyakorta többször is megismétlődő légi-riadók szakítottak meg. Szexerencekre a község egyetlen légi támadást sem kapott. — Az érkezés utáni napon megcsináltam az őrszolgálatot. Összesen három állandó őrszem volt: ELSŐ a krypta ajtajában. MÁSODIK a kolostor főbejáratánál. HARMADIK egy a kolostortól kb. egy kilométerre lévő Gasthaus hatalmas tánctermből átalakított raktárnál, melyben főként a Bank nemzeti jellegű értékeit és a nem romlandó élelmiszerek tartálékait raktározták. A papíranyagok a krypta tőszomszédságában volt iskolai tornatermet egészben megtöltötték faládákba csomagolva. Őrzése az első számú őrszem kötelem volt.

Ebben a gyönyörű alpesi közsgében, melynek nyugalmát és rendjét kizárólag a légi riadók zavarták bombaként hatott márciusban és április elején a dunántúli arcvonal felborulása és Hazánk teljes megszállása. Ezen események elején - az első tragikus hírek hallatára - a Bank egyik tehergépkocsija egy főtisztviselő vezetésével Sopronba lett utbaindítva a még az ottani fióknál lévő nemes valuták stb. megmentésére. G. György őrm. mint karhatalmi fedezet kísérte a tehergépkocsit. Sopronban érte őket az összeomlás híre. Nyomban visszaindultak Ausztria felé. Nem sokkal az akkori magyar-német határ átlépése után egy német tüzér-százados rájuk szegzett pisztollyal elrabolta nagy Mercedes tehergépkocsijukat. A főtisztviselő az utolsó pillanatban nagyobb mennyiségű banki tulajdont képező USA dollár és schweici frankot adott át G. őrm.-nek azzal, hogy próbálja azt Spitalba menekíteni. Akik résztvettek az 1945-ös menekülésben nagyon jól tudják az akkori szörnyű állapotokat. Ennek ellenére G. őrm. két nap múlva bevomlott Spital am Phynbe és az Igazgatóságnak hiánytalanul átadta az általa megmentett nemes valutákat. Azt követő napok egyikén történt bankos gyűlésen Temesváry lázsló a Bank elnöke nyilvánosan megköszönte és megdicsérte G. őrmestert.

1945 április elején a menekülők első hullámai, nagyszámu hadifogoly és munkaszolgálatos csoportok elérték a községet. A helyi német csendőrségön mindössze egy idősebb alhadnagy rangban lévő csendőr teljesített szolgálatot. A többiek hadibeszorításban voltak. A német őrsparancsnok kérésére -- különösen az orosz és román fogoly csoportok miatt -- a csendőrök napokon keresztül őrizték az községből kivezető utakat. Készenlétben voltak esetleges rablások stb. kiküszöbölésére.

A német fegyverletételt megelőző utolsó vasárnapon feltűzték a köz- és sok magánépületekre az osztrák páros-fehér-piros nemzeti lobogókat. A régi községi vezetők azonban még helyükön maradtak. A kora délutáni órákban a községhezza előtt mentem el. A mmár megelőzően ott tartózkodott Dr. Somogyi Ottó főellenőr behívott oda. Közölte, hogy a községi előljáróság beszéni óhajt velem, mint a Különítmény parancsnokával. A tanácsteremben a régi polgármesteren kívül jelen volt a községi vezetőség, kiket már megelőzően ismertem. A polgármesteri széklet a német rendőrség egyenruhájában Dr. Pasqually őrgy. foglalta el. Bemutatkozás után megbízhatóságom iránt érdeklődött. Feltehetőleg azt hitte, hogy nem beszélek németül. Megnyugtató válaszként az őrgy. közölte velem, hogy a régi Ausztria a nemzeti-azocialista Németország leverése folytán ujraalakul. Ő mint betegszabadságon lévő rendőr tisztséget a község és a környék közbiztonságának vezetését átvészi. Kérte, hogy erre a szolgálatra bocsássam rendelkezésére a Különítmény legénységének nélkülözhető részét. Ezt készséggel megítem, miután már megelőzően is kisegítették a helyi közbiztonsági szolgálatot. A Különítmény nyomban a tárgyalás után meg is kezdte az ilyeníténi szolgálatot. A község-házáról eljövét azonnal felkeresátem Dr. Cotelly István vezérigazgatót. Ő egyetértett intézkedésemmel. A következő hétrő nyugodtan telt el. Kedő reggel Dr. Pasqually őrgy. üzenetet kapott, hogy a község és Felső-Ausztria határát képező 999 m. magas Phyrn hágóra menjén fel. Fontos megbeszélés miatt egy lovagkeresztes tisztt kéri -- szólt azü üzenet. Az egész dolog aljas törbecsalás volt. Megérkezése után SS-ek a helyszínen agyonlőtték. Későbbiekben magánbeszélgetés során Dr. Cotelly így jellemezte az akkori helyzetemet: " Nem is tudtad, hogy milyen veszélyes feladatra vállalkoztál!"

Május 8-án a d.u. órákban kb. 10-12 tehergépkocsi SS. katonák fedezete mellett megállott a Kolostor előtti főtéren. A vezérigazgatóhoz egy velük érkezett SS. számvivőtiszti bizottság ment fel. Hivatkozással az egyik SS. hadsereg csoport parancsára követelték, hogy a vezérigazgató a Bank aranykészletét bocsássa rendelkezésükre. A vezérigazgató jó emberismerettel és kitűnő politikával vacsofáta hívta a bizottságot. Azonkívül igyekezett halasztgatni az Igazgatóság döntését. A SS. számtiszteket jól tartották és ittatták időközben. --Tudtuk, hogy az elővonuló amerikai hadrege tul Linz városán a község felé vezető völgyben halad előre minden ellenállás nélkül. A Különítmény készen állott, hogy az Igazgatóság rendelkezésére fegyverrel akadályozza meg az arany elvitelét. --Itt külön hálás szeretettel kell megemlékeznem. Gőrgy Tivadar főellenőrről, aki több tiszttviselő társával együtt /tart. tisztek:/ készen állottak arra, hogy a Különítményt fegyverrel a kezükben főgják támogatni. Mindmáig legnagyobb szeretettel és tisztelettel gondolok Reájuk.

Mindent Isten segédelmének tartom: Fegyveres ellenállásra nem került sor. Váratlanul d. u. 8-kor befutott a községbe az első amerikai páncélos ék. A községben meg sem állottak csak a Phyrn hágon az amerikai megállás övezet határán. Viszont az SS.-ek pillanatok alatt eltűntek.

Még aznap este egy amerikai ezredes érkezett a Bankhoz. Átnyújtotta írásbeli parancsát. Ászerint: az amerikai hadsereg átveszi a Bank értékeit és a további intézkedésig amerikai őrség fogja őrizni a magyar csendőrökkel együtt. Az első átadás alkalmával meg is érkezett egy páncélos század. Mindössze egy őrszemet állítottak a kriptá előtt álló csendőr őrszem mellé. A közös őrség ideje alatt a szolgálat simán ment s a viszony barátságos volt.

A háború befejezését követő napokban a Bank vezetését Dr. Torzsay-Biber Gyula a rangidős főüggyész-igazgató vette át. Katonás egyéniségével, rátermettségével és határozottságával vitte át az emigrációs Bank életét ezekben a taragikus-kritikus napokban.

Május havában az amerikai hadsereg páncélosinak parancsnoka: Patton tbt. meglátogatta a Bankot. Az őrutasítás értelmében a Bank két zárkezelője csak az Örkülnitvény parancsnokának jelenlétében mehetett be a kriptába. Az őrszem: Zólyómi ny. törm. - hivatkozva az utasításra - Patton tbt.-ot kíséretével kb. 10 percig megérkezéséig váratta. Jellemző a tábornok katonás egyéniségére, hogy méltányolta egy idegen fegyveres testület rendelkezéseit. Aztán lemenve a kriptá kereszt-alaku mélyére megtekintette az arany letétet.

Junius közepén az aranyt és az összes nemes külföldi valutákat katonai tehergépkocsikra rakták. A berakást amerikai katonák végezték. A rendelet a legfelsőbb amerikai parancsnokság intézkedése volt. Négy páncélosi kíséret Frankfurt am Main-be az amerikai főhadiszállásra. A Bank részéről két főtisztviselő csatlakozott a kísérethez.

Julius első napjaiban az első ausztriai hazaszállítási hullám alkalmával az őrlégénység fele hazament. Minden csendőr egyenlően határozott. Részemről semmilyen befolyás nem történt. Arra Dr. Torzsay-Biber igazgatótól is engedélyt kaptak. Ugyanis az igazgató utasítást kapott az amerikai megálló hatóságtól - és azt a Különítménnyel írásban is, előszóval is közölte - hogy amerikai parancs értelmében a Különítmény legénysége Spetel am Phyrn-i szolgálati helyllyel közbiztonsági szolgálatot lát el. Engedély nélküli elmenetel esetén katonai szökevénynek minősül az illető. Így: Tárnyilagosan megállapítható, hogy a Különítmény Testületünk utolsó vagy egyik legutolsó szolgálatban állott egységének tekinthető. Egyenruhában és fegyverrel igen fontos nemzeti intézmény mellett közbiztonsági szolgálatot láttak el.

November elején a bankos közösség nagy megrázkódtatására az amerikai CIC Dr. Torzsay-Biber igazgatót letartóztatták. Letartóztatásának oka - és ez csak sokkal később derült ki - egyik fiatal banktisztviselő aljassága volt. Az illető abban az időben a linci amerikai Vöröskereszt tisztviselője volt. A Bank alkalmazottaiért mindent megtenni akaró Dr. Torzsay-Biber rajta keresztül egy tárgyilagos hangú levelet akart továbbítani a svájci Vöröskereszt vezetéséhez segélykérés céljából. Hiszen a Bank megelőzően nagy összegekkel támogatta a Vöröskeresztet. Ez az aljas lelkű ember a levelet Svájc helyett eljuttatta - a magyar politikai rendőrség kezébe. Odahaza a Bank akkor még nemzeti érzelmi vezetősége teljes erővel kiállt mellette. Így a következő esztendő tavaszán szabadult is börtönéből. Nyugatra menekült azonnal, de már nem tért vissza a Bank spítái közösségéhez. Személyében egy rendíthetetlen hitű embert és kemény kezű igazgatót veszített az emigráns Nemzeti Bank.

Dr. Torzsay-Biber letartóztatása után a Bank vezetését egy 10 tagú Bizottság vette át. A Bank élére pedig amerikai megbízásból: Quandt Richard ny. vezérigazgató került, mint vagyongondnok. Ezt a posztot a Különítmény megszűnéséig meg is tartotta. Mindenkor megértést és jóakarattal mutatott a csendőrök felé.

1946 első negyedében az amerikai Times Magazin cikkéből értesültünk, hogy Nagy Ferenc miniszterelnök és Rákosi Mátyás meglátogatták washingtonban Truman elnököt. Az Igazgatóság és a tisztviselők körében egyhangú volt a vélemény: Ez alkalmából a Bank arany készletének és értékeinek sorsáról is döntést történt. Feltevéseiket rövid időn belül a tények igazolták.

A Bank menekült részlegének hazaszállítása 1945 augusztus végén és szeptember elején történt. Mint érdekességet említhetjük, hogy a menekítés alkalmából kihozott 5 tehergépkocsi helyett 7-et küldöttek haza. A gr. vezetők az új két nagy Mercedes tgg. -t a 45-ös összeomlás alkalmával a német hadsereg gépkocsi állományából szerezték. A Bank értékei és személyzete hazament - így a Különítmény szükségtelenné vált. Ennek alapján Quandt vezérigazgatótól elbocsájtást kértem úgy magam, mint a régi létszám csökvényére apadt öröklényiség számára. A vezérigazgató megköszönve szolgálatainkat a következő hivatalos irattal bocsájtott el.

D E M E L A J O S csendőr százados urnak,

SPITAL AM PYHRN.

Igazolom, hogy Százados ur 1944. évi december hó 9-án vette át Veszprémben a Magyar Nemzeti Bank értékeinek őrzésére kirendelt csendőrsztag parancsnokságát és 1945. évi január hó 23-án Fertőbozon, majd 1946. évi augusztus hó 15-ig Spital am Pyhrnben teljesített szolgálatát, mikor is a Bank spitali részlege állományából saját elhatározásából vált ki.

Igazolom továbbá, hogy Százados ur a Magyar Nemzeti Bank értékei és vagyontárgyai, valamint a Banknál letétbehelyezett nagyértékű magyar nemzeti vagyontárgyak őrzését, - a parancsnoksága alatt állott csendőrsztaggal együtt, - híven teljes kötelességtudással és lelkiismeretességgel látta el.

Ez alkalommal kiválóan odaadó szolgálatáért őszinte köszönetemet fejezem ki.

Spital am Pyhrn, 1946. évi augusztus hó 23-án.

QUANDT RICHARD s.k.

a Magyar Nemzeti Bank ny. á. vezérigazgatója,
a Magyar Nemzeti Bank Spital am Pyhrnbe kitélepitett részlegének vagyongondnoka.

Elbucuszásunk alkalmával Quandt vezérigazgatóval rövid baráti beszélgetést folytattam. Elmondotta, hogy közelmúltban Linzben hivatalosan tárgyalta a hazatelepítési bizottság elnökével, aki zsidó vallású volt. Ez alkalommal a Különítmény ügye is szóba került. Azon anyáron volt a kunmadarasi pogrom. Nyilván ennek hatása alatt az illető kb. a következőket mondotta: "Ha most odahaza a csendőrség teljesít szolgálatot Kunmadarasi nem történt volna meg!" Azonkívül oly értelemben nyilatkozott, hogy a vezérigazgató ne szorgalmazza a csendőrök hazamenetelét.

Ugy odahaza, mint az emigrációban az a téves hír járta, hogy a Nemzeti Bank kincseit az amerikaiak csendőri kiadrettel vitték haza. Ez valótlan. Az aranyat és az értékeket 1946 késő őszén a Kisgazdapárt akkori pénzügy-minisztere Nogrády vezetése alatt küldöttség hozta haza Frankfurt am Main-ból. — Már az 56-os események után — kétséget kizáró forrásból — értesültem, hogy amerikai tévedés folytán az eredeti 365 millió arany helyett 570 másszét hoztak haza. Feltehetőleg a németek által más országokból elhurvolt nemzeti arany egy részét a magyar arany mellett tárolhatták. Így adódhatott a tévedés. — Ezen időben hazulról egy régi családi barát idős hölgy kiküldött nekem egy ujság kivágást. A Kisgazdapárt akkori lapjának a Hírlap-nak cikkét, mely a Bankkal foglalkozott. Ebben a polgári cikkíró szerénysegről a következőket írt: "A Nemzeti Bank kincseit az aranyrabló Deme Lajos csendőr-százados parancsnoksága alatt Spitalban őrizik! "Sokáig tartogattam ezen kivágást, mint szolgálati életem "Signum Laudisát".

Az események óta harminc-harmincegy esztendő telt el. Most, amikor a sorok végére értem és utólsót csattanok írógépem betűi elgondolkozom. Aranyrabló kétemre kinézek szerény lakásom ablakán; miután becsületes munkával keresve kenyeremet szabadsnapomon a sorokat írtam. Luxusvilla előtt elterülő kék tengerből helyett a szomszédos bérkaszárnák tornyosulnak ablakom elé.

Elnézek hála légyen az Uristennek, hogy minden úgy történt, ahogyan történt. — Másodiknak szeretettel és köszönettel gondolok vissza Bajtársaimra, volt alárendeltjeimre. Ők, akik kopott egyetlen egyenruhában, sokszor korgó gyomorral mindvégig megtartották a tett esküt: Híven — Becsülettel — Vitázni! — Gázinte nagybecsülés hangján emlékezem meg a Nemzeti Bank vezetőiről, tisztviselőiről és alkalmazottairól: — A Bank spitali részlege Nemzetünk két legnehezebb esztendejében temérdek megpróbáltatás ellenére megtette mindazt, amit tőle a Bank és a magyar név becsülete megkívánt. Legvégül: emlékeim fátyolán át megjelenik most a kicsiny alpesi falu. Keletről a Pyhrn, délről a Bosruck több mint 2000 méteres sziklás-havas-hóvirágos csúcsai integnek felém. Nyugatról a Halott Hegység szikla bányái övezik a helyiséget. Északról hirtelen emléked hegycsúcsai közöttük utvillát képelve két völgyük indul utnak, ráluk a hegycsúcsok közöttük hegyi patakok szaggatják. Ebben a kültői környezetben talált ideiglenes otthonra a magyar Sors egy kivétel csoportja.

Ez volt a Magyar Nemzeti Bank Csendőrkülönítményének tárgyilagós és igaz története az utókor számára.